

CONCEPTUL DE PREZENȚĂ A LUI DUMNEZEU – LIANT ÎNTRE TEOLOGIA MISIONARĂ ȘI SPIRITUALITATEA CREȘTINĂ*

Prof. Lect. Dr. David PESTROIU,

Facultatea de Teologie Ortodoxa „Patriarhul Justinian”, Universitatea București,
ROMANIA,

E-mail: pestroiu@gmail.com

ABSTRACT

In a world of religious and moral dissolution, in which nihilist atheism and hedonistic consumerism prevail, missionary theology must propose to the secularized human the experience of reunion with God as a means of restarting the religious experience manifested concretely through prayer and intense spiritual life. Modernity has obviously fuelled deified conceptions, isolating God in an inaccessible transcendence, and promoting a total abandonment of the possibility of experiencing any form of real encounter with Him. The only way to get in touch with Him was rational knowledge, as it was found in the Bible, or logical deductions resulting from the dialogue between theology and science. But they dangerously lead to the postmodern concept of a God-idea, concept, force, etc., lacking the attribute of personality. According to Orthodox doctrine, God has a personal character, being, more specifically, a Trinity of Persons. Therefore, we find enough biblical and patristic grounds, all testifying to the existence of divine Presence. This Personal Presence is the basis of promoting an intense spiritual life of the faithful human, who is aware of the necessity of an organic bond with it, creating a true state of communion. It is, on the one hand, a personal relationship cultivated by every person through prayer, but also an inter-personal relationship created within the public cult, especially in the Divine Liturgy and the Holy Mysteries of the Church. The experience of Divine Presence as generated the consciousness of asceticism, consisting in desolation and climbing on the virtue scale, to perfection. The intense spiritual life, especially promoted in the monasteries, has led to the experience of awakeness as a work designed to transfigure human, who gives up on the comfort of the material world, preparing himself or herself for experiencing of the kingdom of God. In this study, I will present, on the one hand, the role of spirituality for missionary theology, starting from fulfilling the concrete experience of the Divine Presence, and on the other, I will seek raising awareness of the dangers of the false spiritualist movements promoted by the New Age movement and the rationalistic - anti-theistic concepts of postmodernity.

Keywords: Postmodernity; divine presence; theosis; orthodox spirituality;

*Acest studiu a fost publicat și în limba engleza în revista: Icoan Credinței, Number 10, Year V, June 2019
<http://revistaicoanacredintei.com/en/NO-10-YEAR-V-JUNE-2019/>

1. Descoperirea prezenței lui Dumnezeu în imanența lumii – centrul teologiei și spiritualității ortodoxe

Potrivit învățaturii ortodoxe, Dumnezeu Cel în Treime s-a revelat pe Sine ca simbol al comuniunii perfecte. Părintele Dumitru Stăniloae numea Sfânta Treime ca fiind „structura supremei iubiri”¹. Într-adevăr, iubirea dezinteresată, jertfelnică, milostivă (*agape* – în l. greacă) a determinat (cauzat) crearea lumii, opera de mântuire a acesteia, dar și desăvârșirea sau sfințirea întregii creații. Expresia *cer nou și pământ nou* descrie această stare de renaștere la o nouă viață de comuniune cu Dumnezeu, prin restaurarea omului de către Iisus Hristos. Prin învierea Sa cu trup de slavă, pnevmatizat, El a redat firii umane scopul pentru care a fost creată, așezând-o pe aceasta de-a dreapta Tatălui.

Ortodoxia îl revelează pe Dumnezeu ca fiind apropiat de oameni, nu izolat într-o transcendență inaccesibilă. Încă de la creație, Dumnezeu a intrat în dialog cu omul, oferindu-i acestuia starea de comuniune intra-trinitară ca exemplu existențial. Potrivit teologiei ortodoxe, omul a fost creat după chipul lui Dumnezeu, urmând ca asemănarea cu Dumnezeu să și-o câștige prin efort personal. În starea primordială din Raiul cel din Eden, omul trebuia ca, avansând în virtute, să treacă examenul ascultării de porunca divină, pentru a ajunge la starea de perfecțiune, adică la îndumnezeirea prin har (*theosis*). Era și aceasta o dovadă a desăvârșirii creației lui Dumnezeu, care, pentru a fi perfectă, trebuia să fie filtrată prin condiția obligatorie a exprimării liberului arbitru.

Omul a făcut, însă, altă alegere. Șansa sa de a ajunge la împlinirea scopului pentru care a fost creat (îndumnezeirea) nu s-a schimbat, însă parcursul de urmat a devenit mult mai anevoios. Firea umană s-a alterat, îndreptându-se spre moarte, ca *plată a păcatului* (Romani 6,23), însă primește speranța unei vieți veșnice, în împărăția eshatologică a lumii restaurate.

Răscumpărarea omului s-a realizat prin Mântuitorul promis prin protoevanghelie (Facere 3,15), Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu Întrupat, dovada palpabilă a Prezenței divine în viața lumii. Despre El, Sf. Ap. Pavel afirmă că a renunțat la slava dumnezeiască, luând chip de rob și înfățișare omenească, arătând desăvârșita dragoste divină față de neamul omenesc (Filipeni 2,7).

Dar și până la Hristos, Dumnezeu își manifestă în mod plener prezența în viața omenirii, însuflețind trecerea prin istorie a poporului ales, păstrătorul revelației privind motivul și scopul creației. În cărțile Vechiului Testament, se găsesc suficiente referiri la prezența reală a lui Dumnezeu în lume, și după alungarea omului din Eden.

2. Prezența divină în Vechiul Testament

Dumnezeu li se adresează direct patriarhilor și profetilor, cărora le comunică voia Sa și le transmite poruncile Sale, ghidându-i spre desăvârșire. Atributul esențial al misiunii divine în Vechiul Testament este consolidarea teocrației și transmiterea ideii mesianice. Lumea, deși abrutizată de urmările păcatului, este sfințită de prezența lui Dumnezeu. Sfânta Treime i se descoperă patriarhului Avraam la stejarul din Mamvri, sub chipurile a trei tineri, sugerând faptul că veșnicia omului restaurat în relația de comuniune desăvârșită cu Dumnezeu va fi realizată la vârsta omului tânăr. Lui Iacov i se arată în vedenie de noapte prezența slavei lui Dumnezeu, sub forma unei scări care unește cerul cu pământul, pe care se suie și se coboară îngerii. Patristica răsăriteană vede în aceasta o prefigurare a Bisericii de

¹ A se vedea: Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, „Sfânta Treime – structura supremei iubiri”, în: *Studii Teologice*, 1970, Nr. 5-6, pp. 333-356

mai târziu, iar în scara propriu-zisă o prefigurare a Născătoarei de Dumnezeu. În mod asemănător se petrec lucrurile pe Horeb. Aici, Maica Domnului este prefigurată de rugul aprins, iar prezența lui Dumnezeu îi conferă acelui loc o sfințenie aparte, determinându-l pe Moise să se descălțe, pentru a respecta acest lucru. Slava lui Dumnezeu s-a arătat și a umplut templul Domnului, iar altarul său, numit *Sfânta Sfintelor*, era considerat locul sălășluirii acesteia, deci locul unde Dumnezeu era aievea prezent.

Prin intermediul teofaniilor și anghelofaniilor, Dumnezeu își comunică voia și îi ghidează permanent pe aleșii săi. Noe este învățat să-și construiască arca, Avraam este condus în Țara Canaan, i se încearcă credința, iar Dumnezeu încheie un legământ veșnic cu el și urmașii săi, Moise este trimis ca un eliberator din robia egipteană, lui Samuel i se încredințează sarcina de a instaura regalitatea, prin prezența *unșilor Domnului*, profeții mari și mici sunt trimiși să propovăduiască și să vestească voia lui Dumnezeu. Sunt doar câteva exemple din multele asemănătoare pe care Biblia ni le pune înaintea, pentru a demonstra cu prisosință faptul că religia monoteistă a Vechiului Legământ a fost ghidată în mod direct de Dumnezeu, care i-a coordonat mersul prin istorie.

3. Prezența divină în Noul Testament

În Noul Testament, Dumnezeu coboară în lume prin Fiul Său Cel Întrupat, Logosul Divin Iisus Hristos, restauratorul naturii umane căzute. Dacă până acum Dumnezeu își făcea cunoscută prezența în mod sincopat, odată cu întruparea lui Hristos El se face prezent și rămâne prezent în lume veșnic: *și iată Eu rămân cu voi până la sfârșitul veacului (Matei 28,20)*. El nu numai oferă porunca cea mare a iubirii, ci o exemplifică prin starea de comuniune jertfelnică, dându-se pe sine pentru oameni în sacrificiul Golgotei, dar oferind totodată șansa ca oricine să se unească tainic cu El prin Euharistie: *Cine mănâncă Trupul Meu și bea Sângele Meu rămâne întru Mine și Eu întru el (Ioan 6,56)*. O altă șansă de a simți aievea prezența Sa este rugăciunea făcută în starea de comuniune a semenilor: *Unde sunt doi sau trei adunați în numele Meu, acolo sunt și Eu în mijlocul lor (Matei 18,20)*.

Iubirea ca fundament al comuniunii este baza pe care Hristos își construiește discursul Său care a revoluționat istoria. Iubirea vrăjmașilor este un concept socio-comunitar atât de înalt, încât omenirea nu a fost în stare să-l implementeze în toți cei 2000 de ani trecuți de atunci, și nu reușește nici astăzi. Este, însă, marca identitară a *împărăției cerurilor* (Matei 13,11; Luca 8, 10), care trebuie propovăduită la toate neamurile, devenind scopul ultim al existenței umane. Întruparea Cuvântului lui Dumnezeu este considerată de Sf. Ap. Pavel *taina cea din veac ascunsă (Coloseni 1, 26-27)*, care acum se descoperă tuturor. În fața mitologiilor antichității, născociri ale minții umane pentru a justifica dorința de hegemonie pământescă a unor conducători vremelnici, se arată acum adevărul nemăsuratei iubiri a lui Dumnezeu față de creația Sa și se postulează o lume nouă, în care se vor întrepătrunde iubirea și dreptatea, drept criterii unice de organizare și conducere. „Importanța întrupării Fiului lui Dumnezeu trebuie înțeleasă ca fiind calea desăvârșită de răscumpărare a omenirii, întrucât păcatul și moartea s-au ivit în lume prin intermediul unui om (Adam), de aceea și mântuirea trebuie să vină tot printr-un om (Noul Adam), care este Dumnezeu – Om, Iisus Hristos, astfel încât harul lui Dumnezeu și darul Său oferit lumii să fie abundente, prin întruparea, moartea și învierea lui Hristos”².

² Nicușor Beldiman, „Dogmatic teachings on the Persons of the Holy Trinity reflected in the works of the preachers from Muntenia in the 20th century”, în: *International Journal of Orthodox Theology* 7:1 (2016), p. 88

Astfel, ia naștere Biserica – organism teandric în care Hristos este prezent continuu, însuflețind și conducând pe toți oamenii care se adăpostesc în ea spre limanul mântuirii. Sf. Ap. Pavel aseamănă Biserica unui organism al cărui cap este Hristos, iar noi suntem mădulare, fiecare în parte (I Corinteni 12, 27). Tot el aseamănă legătura mistică dintre Hristos și Biserică unei nunți, simbolizând astfel conexiunea lor indisolubilă, unitate temeluită pe iubire. Cel care însuflețește această osmoză sinergică, divino-umană, este Duhul Sfânt, care *toate le umple (Efeseni 4,10): Duhul lui Dumnezeu locuiește în voi (Romani 8,9)*. El Îl face pe Hristos prezent în Tainele Bisericii, astfel încât credincioșii să poate fi, și ei, părtași morții și învierii lui Hristos. Bunăoară, în Taina Botezului, neofitul se îngroapă cu Hristos, în întreita-scurfundare în apă, urmând apoi a învia împreună cu El, atunci când, din baia nașterii din nou, iese sfințit spre a vieții de acum cu El. De aceea, Apostolul neamurilor exclamă: *Câți în Hristos v-ați botezat, în Hristos v-ați și îmbrăcat (Galateni 3, 27)*. El conștientizează prezența lui Hristos în ființa Sa transfigurată și transformată prin credință, har și fapte bune, în Biserică: *De acum nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăiește întru mine (Galateni 2,20)*. Astfel, viața creștină este prezentată ca o participare la viața lui Hristos: *Pentru mine, viața este Hristos (Filipeni 1,21)* – zice același Apostol.

4. Prezența divină în Istoria Bisericii

Constituirea Bisericii creștine în istorie se întemeiază pe conștiința prezenței divine. Primele veacuri de creștinism sunt marcate de existența martirilor, care au preferat să moară și să fie cu Hristos, decât să-și piardă mântuirea, ducând o viață concupiscentă pe pământ, fără El. De altfel, credința primilor creștini era puternic impregnată de iminența Parusiei, iar trăirea lor se manifesta sincer în forma unui Eshaton înainte de vreme. Primul martir, Sfântul Ștefan, în clipa supliciului lapidării, nu mai simte durerile loviturilor cauzatoare de moarte, ci se bucură văzând cerurile deschizându-se și pe Fiul Omului de-a dreapta Tatălui (Faptele Apostolilor 7, 56). De aici, întreaga teologie patristică de mai târziu va fi impregnată de experiența mistică, aceasta însemnând întâlnirea cu Dumnezeu și experiența prezenței lui mântuitoare. Prin intermediul ei, Dumnezeu se unește în mod nemijlocit cu dreptii cărora a binevoit să se reveleze în chip desăvârșit. Însuși Sf. Ap. Pavel a fost răpit până la al treilea cer (I Corinteni 12, 1-4).

Sf. Chiril al Alexandriei interconectează extazul mistic de cunoașterea luminii cele neapropiate, ca experiență de tip taboric: „Deci Fiul luminează în mod creator, ca Cel ce este Lumina adevărată, iar creatura e luminată prin participarea la Lumină. De aceea e numită ea lumină, urcând spre cele mai presus de fire prin harul ce o slăvește și o încununează cu diferite cinstiri”³. Astfel, potrivit Prof. Ullrich Zeitler, „ar fi util să facem o distincție între faptul de a se înduhovnici cineva și spiritualitatea însăși. În timp ce înduhovnicirea este privită adeseori ca un proces care conduce la o țință dincolo de această lume și în contrast cu ea, spiritualitatea – cel puțin în înțelesul creștin al acesteia – este asociată cu o înregimentare, cu o implicare concretă în viața de zi cu zi”⁴. Pentru a exemplifica acest tip de transformare ființială, am ales cuvintele pline de adâncă trăire mistică ale Fericitului Augustin: „Târziu Te-am iubit, Frumusețe atât de veche și atât de nouă, tîrziu Te-am iubit. Și iată Tu erai înlăuntrul meu și eu eram în afară și acolo Te căutam și dădeam năvală, eu cel urât, în aceste lucruri frumoase pe care Tu le-ai făcut. Tu erai cu mine și eu nu eram cu Tine. Mă țineau departe de

³ Sf. Chiril din Alexandria, *Comentariu la Evanghelia Sf. Ioan*, traducere de pr. prof. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2000, p. 91

⁴ Ullrich Zeitler (ed.), *Spirituality, Diaconia and Social Work*, Publisher: Knowledge Center for Diaconia and Pedagogy, Diakonhøjskolen i Aarhus, Højbjerg, Denmark, 2012, p. 74

Tine acele lucruri care, dacă nu ar fi în Tine, nu ar exista. M-ai chemat și m-ai strigat și ai rupt surzenia mea, ai strălucit și ai alungat orbirea mea...”⁵ O relație specială între umanitatea restaurată și Hristos, Mântuitorul ei, vede și Origen, care identifică sensul *kenozei* Fiului lui Dumnezeu – coborârea Sa în lume pentru a ridica lumea la cunoașterea luminii divine: „Tot așa ceva a făcut și Fiul, când S-a deșertat pe Sine de egalitatea cu Tatăl ca să ne arate drumul cunoașterii, devenind astfel «chipul ființei lui Dumnezeu», iar noi, care nu putem privi mărirea Luminii celei preacurate care se află în mărirea dumnezeirii Sale, prin faptul că Hristos S-a făcut pentru noi strălucire a Lui, am ajuns și noi să vedem lumina dumnezeiască, contemplând strălucirea ei”⁶.

Sf. Atanasie cel Mare afirmă: „Nu trebuie, iarăși, să ne mirăm, dacă Fiul vorbește de întipărirea Sa în noi ca despre Sine însuși...”⁷ Iar Sf. Ioan Casian deslușește valențele acestei relații dintre cei mântuiți și Mântuitor, atunci când zice: „Cine are în Sine plinătatea dumnezeirii poate să dăruiască tuturor din plinătatea Sa, Cel în Care locuiește plinătatea dumnezeirii, El însuși locuiește în fiecare dintre sfinți, pe cât îi socotește de vrednici de locuință a Lui și, oricât dăruie tuturor din plinătatea Sa, El însuși rămâne neconținut în plinătatea Sa. Acesta, chiar pe când era în trupul Său pe pământ, era totuși în sufletele tuturor sfinților, umplea cerurile, pământul, marea, în sfârșit, tot ce există cu nesfârșirea puterii și mării Sale. În așa chip era tot în Sine însuși, încât nu-L cuprindeau marginile lumii, fiindcă, oricât de mari și de negrăite sunt cele care s-au făcut, totuși nici unele nu sunt atât de întinse și de nemăsurate, încât să poată cuprinde pe Făcătorul lor...”⁸. Cheia înțelegerii acestei împreună-locuiri sinergice este dragostea, așa cum dezvăluie Sf. Maxim Mărturisitorul: „De ce teologii numesc Dumnezeirea când *eros*, când *agape*, când drag și iubit. Fiindcă pe de o parte se mișcă, pe de alta mișcă. Sau ca să spun mai clar: ca dragoste și iubire, dumnezeirea se mișcă, iar ca dragă și iubită, mișcă spre sine toate cele capabile de dragoste și iubire. Și ca să spun și mai clar : se mișcă întrucât sădește afecțiunea lăuntrică a dragostei și a iubirii în cei capabili de acestea și mișcă întrucât atrage prin fire dorința celor ce se mișcă prin ea. Și iarăși: mișcă și se mișcă, pentru că însetează după însetarea de ea, și îi este drag să fie dragă și iubește pentru ca să fie iubită...”⁹.

Așa cum însuși promite, Dumnezeu este prezent în imanența lumii până la sfârșitul veacurilor. Comentând acest text, de la Matei 28,20, Sf. Ioan Hrisostom spune: „Ai văzut iarăși autoritatea cu care le-a vorbit? Ai văzut că și aceste cuvinte au fost spuse pe măsura înțelegerii ucenicilor? N-a spus că are să fie numai cu ei, ci cu toți credincioșii de mai târziu – că n-aveau să trăiască apostolii până la sfârșitul veacului-, ci le-a vorbit ca unora ce fac un singur corp cu toți credincioșii de mai târziu. Domnul le-a spus: „Să nu-mi vorbiți de greutatea însărcinării. Eu, Care fac toate ușoare, sunt cu voi!» Aceasta o spunea adesea și

⁵ Fericitul Augustin, *Confesiuni*, traducere de N. Barbu, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1983, p. 224

⁶ Origen, *De principiis*, traducere de Teodor Bodogae, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1982, p. 63

⁷ Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte contra Arienilor*, în: *Scrieri – partea I*, traducere de pr. prof. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987, p. 321

⁸ Sf. Ioan Casian, *Despre întruparea Cuvântului*, traducere de Vasile Cojocaru și David Popescu, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1990, p. 821

⁹ Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, traducere de pr. prof. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1983, p.229

profeților în Vechiul Testament: și lui Ieremia, care punea înainte tinerețea lui, și lui Moise și lui Iezechiel, care șovăiau: Eu sunt cu voi! Același lucru îl spune acum și ucenicilor Săi”¹⁰.

Locul unde are loc întâlnirea plenară a omului cu Dumnezeu este spațiul liturgic. De aceea, Sf. Ambrozio de Mediolanum precizează că acolo unde Biserica oficiază Sfintele Taine este prezent Hristos Însuși ¹¹.

5. Misterul liturgic – taina prezenței lui Dumnezeu

Întregul ansamblu de acte cultice al Ortodoxiei se centrează pe necesitatea experienței mistice, ca mod de împărtășire a omului de harul dumnezeiesc. Pentru ortodocși, harul este necreat și nedespărțit de Dumnezeu, izvorând ca o energie ce iluminează, desăvârșește și sfințește opera creației divine. Dumnezeu coboară în imanența lumii pe firul energiilor divine necreate, ridicându-i pe oameni în împărăția cerurilor. De aceea, liturgia ortodoxă începe cu binecuvântarea „împărăției Tatălui și Fiului și Sfântului Duh”, iar un foarte frumos imn glăsuiește: „în biserica slavei Tale stând, în Cer ni se pare a sta...”. Motivația rugăciunii comune în Ortodoxie este, așadar, crearea comuniunii inter-personale între Dumnezeu și om pe de o parte, și între oameni laolaltă, pe de altă parte. John Meyendorff arată, în acest sens: „Experierea (trăirea) conștientă și personală a Duhului Sfânt este, prin urmare, ținta supremă a vieții creștine în tradiția bizantină, o experiență ce presupune continuă creștere și înălțare. Această experiență nu se împotrivesc înțelegerii esențial hristocentrice a Evangheliei, deoarece ea însăși este posibilă doar în Hristos, adică prin părtășie la omenitatea îndumnezeită a lui Iisus; nici nu contrazice aceasta cerințele morale practice, căci morala devine imposibilă fără îndeplinirea acestor cerințe. Dar, evident, o astfel de trăire reflectă o înțelegere personalistă fundamentală a creștinismului”¹².

De mare ajutor în acest proces al devenirii spirituale sunt suporturile vizuale – icoanele, adevărate ferestre spre cer. Potrivit lui Leonid Uspenski, acestea au un pronunțat rol dogmatic și misionar: „Numai icoana ortodoxă mărturisește pe deplin iconomia trinitară, întrucât cunoașterea lui Dumnezeu prin Cuvântul întrupat (Care este Chip al Tatălui) nu se împlinește decât prin iconomia Celui de-al treilea Ipostas al Sfintei Treimi, în lumina tainică a Cincizecimii. Spre o asemenea mărturie - care a culminat în isihasm – se orientează ansamblul creației artistice din Biserica de după iconoclast”¹³. Despre funcția mărturisitoare a icoanei dă mărturie același autor: „Icoana (fie ea modernă sau străveche) mărturisește mântuirea „pregătită înaintea tuturor popoarelor, realizarea existențială care a permis formarea Bisericii în sânul lumii, „lumina care luminează neamurile și slavă a poporului”, a noului Israel. Destinată omului, revelația este dăruită Bisericii și împlinită prin ea, care este revelată în fața lumii. Iar imaginea revelației pe care o aduce lumii este cea a Trupului preaslăvit al lui Hristos, chip al însăși Bisericii, mărturie a credinței și sfințeniei dintr-însa, mărturie a Bisericii despre ea însăși. Iată de ce, caracterul specific al icoanei ortodoxe ne

¹⁰ Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentariu la Evanghelia Sf. Matei*, traducere de pr. prof. Dumitru Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1994, p. 1001-1002

¹¹ Sf. Ambrozio de Mediolanum, *Despre Sfintele Taine*, traducere de pr. prof. Ene Braniște, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1994, p. 27

¹² John Meyendorff, *Teologia bizantină*, traducere de pr. prof. Alexandru I. Stan, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1996, p. 237

¹³ Leonid Uspenski, *Teologia icoanei în Biserica Ortodoxă*, traducere de Teodor Baconsky, Editura Anastasia, București, 1994, p. 210

dezvăluie ampla viziune ce reunește trecutul și viitorul, într-un prezent continuu. Și, oricât de precare i-ar fi mijloacele, creația umană servește veacului ce va să vină”¹⁴.

Funcția limbajului liturgic este, potrivit lui André Scrima, întotdeauna aceea de a-L face prezent pe Dumnezeu¹⁵. De aceea, Liturghia propune o viziune teologică asupra vieții umane și este sursa experienței permanente a Bisericii în raport cu lumea, chemată să devină cheia împărăției lui Dumnezeu. Participând la Liturghie, omul este fascinat de prezența lui Dumnezeu, care se lasă circumscris spațiului și timpului, oferind, în schimb, șansa unei înălțări spirituale a ființei umane mai presus de coordonatele existenței sale telurice, pentru a experimenta, în mod anticipativ, bucuriile vieții veșnice. Potrivit pr. prof. dr. Mihai Himcinschi, „în Liturghie, Duhul nu Se pogoară pentru că Hristos e în cer, pentru a-L substitui pe pământ, ci pentru a-L face pe Hristos prezent prin Trupul și Sângele Său de pe Masa Sfântului Altar, sub chipul pâinii și al vinului, și ca acestea să se dea tuturor celor ce vin la El cu credință, pline fiind de Sfântul Duh”¹⁶. Astfel, toți *cei prea mici (Matei 25,40)*, având pe chipurile lor oglindită imaginea lui Hristos, realizează o stare de comuniune întreolaltă pornind de la Potir. Biserica nu manifestă, așadar, o atitudine dominantă, triumfalistă, asupra oamenilor, ci o aplecare plină de milostivire spre problemele lor reale, sufletești și trupești, oferindu-le asistența necesară pentru a accede în împărăția cerurilor. Interacțiunile sociale, aflate într-o dinamică spectaculoasă astăzi, nu trebuie să ocolească prezența vie, plină de echilibru, a Bisericii, a cărei implicare în viața publică este mai necesară ca oricând.

6. Pretinsa imanență divină a falselor spiritualități ezoterice în lumea postmodernă

Odată cu secularizarea societăților occidentale, s-a putut observa o incidență crescută a curentelor ezoterice, asociate mișcării New Age. Acest lucru confirmă setea omului după prezența lui Dumnezeu în viața sa. Dacă creștinismul occidental l-a izolat pe Dumnezeu în transcendent, accentuând un separatism nefiresc între Divinitate și lumea creată, curentele ezoterice promovează asiduu exact opusul: Dumnezeu se confundă cu lumea, în maniera panteistă promovată de religiile orientale, importată sincretic în Occidentul secularizat. Este acreditată ideea că omenirea are nevoie de o religie de sinteză, atât creștinismul, cât și celelalte religii luate separat, fiind considerate ca fiind depășite. Menirea omului este de a evolua din punct de vedere spiritual sub conducerea unui maestru, și, trecând prin reîncarnări succesive, să atingă starea de *Nirvana*. Astfel, se produce relativizarea vieții umane în trup și contestarea necesității îndeplinirii unor norme morale care vor face obiectul judecății divine după moarte. Mai mult, relația omului cu Dumnezeu este înlocuită cu o relație-surogat avută cu o persoană umană cu pretinse calități de lider spiritual, care, de cele mai multe ori, vizează interese mercantile pe socoteala naivilor aflați în căutare de „maestri”. Iată un astfel de exemplu, cules dintr-o sursă intens mediatizată în România post-comunistă: „pentru a obține o viziune clară a Țelului Final, este esențial a avea un GURU desăvârșit, care cunoaște fiecare ramură a celor Patru Feluri de Ritualuri de Inițiere, fără cea mai mică neînțelegere sau îndoială în ceea ce le privește. El poate face Țelul Final perfect explicit...”¹⁷

Tehnicile de meditație sau relaxare, practica yoga, falsele taumaturgii bioenergetice sau de tip reiki s-au răspândit cu repeziciune în arealul creștin, beneficiind de suportul new-

¹⁴ *Ibidem*, p. 217

¹⁵ André Scrima, *Biserica liturgică*, traducere de Anca Manolescu, Editura Humanitas, București, 2005, p. 318

¹⁶ Pr. lect. univ. dr. Mihai HIMCINSCHI, *Biserica în societate. Aspecte misionare ale Bisericii în societatea actuală*, Edit. Reîntregirea, Alba Iulia, 2006, p. 60

¹⁷ Coord. Titi Tudorancea, *Nirvana. Tehnici de Meditație*, Societatea Informația, București, 1993, p.108

agerilor, al teosofilor și antroposofilor care au căutat să creeze combinații sui-generis de doctrine orientale și creștine, amestecând totul într-o „supă religioasă” cu arome false, atrăgătoare. Astfel, Iisus Hristos a fost coborât, la rândul lui, din statura Fiului lui Dumnezeu întrupat, la nivelul unui simplu guru, cu puteri oculte. Față de aceasta, Prof. Michael Fuss avertizează: „Christosul cosmic care apare ca Logos Solar nu are nimic în comun cu biblicul Iisus”¹⁸. Tot el denunță „convingerea că întreaga revelație despre Iisus ca persoană istorică este rodul înțelepciunii orientale aplicate, «inculturată» în context palestinian și, astfel, aflată la originea Tradiției creștine. Dacă acceptăm că Iisus din Nazaret conștientizează că este Hristos sub influența misticismului oriental, Creștinismul rămâne într-o poziție secundară și transcende dintru început marginile Bisericii, în timp ce natura divină a biblicului Iisus este modificată în mod radical. Astfel apare, îmbrăcată într-un montaj jurnalistic atractiv, o cât se poate de concretă «teologie a religiilor», într-o vreme când Biserica încă nu s-a confruntat fățiș cu astfel de probleme”¹⁹.

Principala provocare a postmodernității în plan antropologic o constituie individualismul, definit ca glorificare a sinelui, în detrimentul lui Dumnezeu. Omul și-a construit propriul său univers paradisiac autarhic, hedonist și consumist, alimentat de trufie și egoism - în plan spiritual și de opulență, bogăție și facilități tehnologice – în plan material. În acest sens, constatările pr. prof. Radu-Petre Mureșan privind mișcările religioase pseudo-spirituale sunt foarte actuale: „omul se instituie pe sine ca măsură a tuturor lucrurilor. În aceste sisteme, nu Hristos este Cel ce îl mântuiește pe om, în Biserică, ci omul se străduiește să se autoizbăvească și să se autojustifice fără harul lui Dumnezeu. De aceea, toate aceste grupări și curente resping Biserica și promovează practici spirituale personale prin folosirea unor tehnici și metode prin care subiectul păstrează controlul asupra evoluției sale interioare. Cu toate acestea, alternativele spirituale se acomodează culturii religioase dominante sau, cel puțin nu există nicio contradicție între învățăturile pe care le propagă și mediul religios din care provin potențialii adepți”²⁰. Noul umanism, cunoscut și sub numele de „mișcarea potențialului uman” promovează asiduu conceptul unei mulțimi de divinități, egală cu numărul oamenilor de pe pământ. Aceștia trebuie doar să-și descopere și să-și pună în valoare potențialul inepuizabil al resurselor demiurgice pe care le posedă. Într-o manieră asemănătoare, cu o coloratură de producție science-fiction, se exprimă și scientologia, care consideră oamenii *Thetani (extraterestri)* ce trebuie ajutați să-ți găsească propriul drum spre regăsirea de sine.

Profesorul Michael Fuss face o radiografie exhaustivă a ramificațiilor mișcării New Age, pe care o voi reproduce în cele ce urmează, întrucât descrie în mod sintetic spectrul evolutiv al acesteia: „Însă cadrul cel mai caracteristic al răspândirii ideilor New Age este «rețeaua». Aceste grupuri includ o gamă largă de asociații și pot fi aproximativ ordonate potrivit următoarelor rubrici: a) în știință: fizica vizionară («sistem de evoluție», «organizarea independentă a Universului», rețele globale, medicină holistică, psihologia trans-personalistă, tanatologie; b) în societate: educație alternativă, dezarmare, feminism, ecologie, tehnologii performante, management New Age, noua ordine mondială (Baha’i), terapii corporale, terapii de renaștere, vindecare spirituală; c) în artă: muzică psihedelică, mesaj subliminal, basm modern, literatură *science fiction*, d) în spiritualitate: religiozitate neo-

¹⁸ Michael Fuss, „New Age and Europe. A Challenge for Theology”, în: Michael A. Fuss (ed.), *Rethinking New Religious Movements*, Pontifical Gregorian University, Research Center on Cultures and Religions, Rome, 1998, p. 656

¹⁹ *Ibidem*, p. 657

²⁰ Radu Petre Mureșan, *Alternative spirituale în România*, Editura Agnos, Sibiu, 2011, p. 235

cosmică, practici ezoteric-ghostice, misticism natural, guruși sincretici, channelling, credința în reîncarnare și în inteligențe extraterestre (O.Z.N.-uri), grupări orientale și teosofice”²¹.

Cel mai îngrijorător este faptul că toate aceste rătăcirii primesc o acoperire pseudo-științifică prin asumarea lor de către canale media prestigioase, fie că vorbim de presa scrisă, de radio - TV sau de internet. În acest sens, constatarea pr. dr. Dan Bădulescu este foarte pertinentă: „Dacă până în 1990 știința pozitivistă și materialistă ignora și nu accepta domeniul «supranatural», suprasenzorial, astăzi, prin așa-numita ramură a paranormalului, aceste fenomene cad sub incidența cercetării și a descriției discursului de tip științific. Mărturie în acest sens stă printre altele canalul satelit TV Discovery, un canal de prestigiu și autoritate în domeniu. În ultimii ani, acest canal prezintă de 2-3 ori pe săptămână programe cu pretenții de ținută științifică legate de OZN, mistere neexplicate, paranormal, astrologie, poltergeist, viață după viață etc. Aceste enigme nu mai sunt pur și simplu ignorate ca în trecut, ci sunt abordate de pe poziții științifice”²².

Este limpede că ne confruntăm, în prezent, cu o adevărată ofensivă manipulatorie, susținută mediatic, pentru promovarea ocultismelor New Age, pe drept cuvânt denumite ca false alternative spirituale.

Concluzii

În studiul de față, am încercat să pun în evidență valoarea spiritualității mistice ortodoxe, bazată pe Revelația dumnezeiască a Vechiului și Noului Testament, precum și a Sfintei Tradiții, care postulează o relație vie, dinamică și permanentă a omului cu Dumnezeu, concretizată prin rugăciune și trăire în duhul comuniunii interpersonale care însuflețește Biserica. Dumnezeu coboară în creația Sa și astăzi, fiind prezent în mod tainic atunci când este invocat, prin puterea harului dumnezeiesc. Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu întrupat și chip al Tatălui, se jertfește nesângeros în fiecare Sfântă Liturghie, chemând pe credincioși la împărtășirea cu El din potirul euharistic. De asemenea, prin icoane se deschid adevărate ferestre spre cer, oferind experiența mistică a întâlnirii prin rugăciune cu persoanele reprezentate în imaginile respective. Experiența trezviei, adică a neîncetatei „rugăciuni a inimii”²³, cu precădere în mediul monahal, conferă posibilitatea primirii în suflet a luminii taborice, adică a prezenței tainice alături de Hristos Cel Transfigurat întru slavă, în împărăția veșniciei celei fericite.

La polul opus, falsele spiritualități ale acestui veac trecător creează confuzie într-o lume deabusolată, unde domnesc plăcerile concupiscente și este glorificat sinele uman, accentuându-se abisul dintre om și Dumnezeu. Deși puternic susținute mediatic, toate sfârșesc prin a-l abandona pe om pradă unei singurătăți egoiste și individualiste, generând puternice convulsii ale personalității umane lipsită de comuniune. Cuceririle tehnologice ale societății postmoderne, strălucirea de moment a rangurilor și bogățiilor, rețelele virtuale de comunicare online – toate acestea nu pot suplini nevoia ontologică a omului după legătura de viață și iubire cu Dumnezeu, Creatorul și Mântuitorul Său. Revine sarcina misiunii ecleziale să reconstruiască punți de legătură între omul secularizat al vremii de azi și Biserica lui Hristos – singura în măsură să-l aducă pe acesta la *apa cea vie* a împărăției harului divin.

²¹ M. Fuss, *op. cit.*, p. 658

²² Pr. Dr. Dan Bădulescu, *Împărăția răului: New Age*, Editura Christiana, București, 2001, p. 285

²³ Numită și „rugăciunea lui Iisus”: *Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, mântuiește-mă pe mine, păcătosul!*

BIBLIOGRAFIE:

- [1] AUGUSTINE, *Confessiones*, translation in Romanian by N. BARBU, published by: Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1983,
- [2] BĂDULESCU, Fr. Dr. Dan, *Împărăția răului: New Age (The kingdom of Evil: New Age)*, Christiana, București, 2001,
- [3] BELDIMAN, Nicușor, "Dogmatic Teachings on the Persons of the Holy Trinity Reflected in the Works of the Preachers from Muntenia in the 20th century", in: *International Journal of Orthodox Theology* 7:1 (2016),
- [4] FUSS, Michael, "New Age and Europe. A Challenge for Theology", in: Michael A. FUSS (ed.), *Rethinking New Religious Movements*, Pontifical Gregorian University, Research Center on Cultures and Religions, Rome, 1998,
- [5] HIMCINSCHI, Fr. lect. dr. Mihai, *Biserica în societate. Aspecte misionare ale Bisericii în societatea actuală (The Church in society. Missional aspects of the Church in nowadays society)*, published by: Reîntregirea, Alba Iulia, 2006,
- [6] MEYENDORFF, John, *Teologia bizantină (Byzantine Theology)*, translation in Romanian by Fr. Prof. Alexandru I. STAN, published by: Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1996,
- [7] MUREȘAN Radu Petre, *Alternative spirituale în România (Spiritual Alternatives in Romania)*, Agnos, Sibiu, 2011,
- [8] ORIGEN, *De principiis*, translation in Romanian by Teodor BODOGAE, published by: Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1982,
- [9] SCRIMA, André, *Biserica liturgică (The liturgical Church)*, translation in Romanian by Anca MANOLESCU, published by: Humanitas, București, 2005.,
- [10] St. AMBROSE of Mediolanum, *Despre Sfintele Taine (About Holy Sacraments)*, translation in Romanian by Fr. Prof. Ene BRANIȘTE, published by: Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1994,
- [11] St. ATHANASIUS the Great, *Trei cuvinte contra Arieniilor (Three discourses against the Arians)*, in: *Scrieri – partea I (Writings – first part)*, translation in Romanian by Fr. Prof. Dumitru STĂNILOAE, published by: Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987,
- [12] St. CYRIL of Alexandria, *Comentariu la Evanghelia Sf. Ioan (Comment on St John's Gospel)*, translation in Romanian by Fr. Prof. Dumitru STĂNILOAE, published by: Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2000,
- [13] St. JOHN CASSIAN, *Despre întruparea Cuvântului (About de Word's Incarnation)*, translation in Romanian by Vasile COJOCARU și David POPESCU, published by: Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1990,
- [14] St. JOHN CHRYSOSTOM, *Comentariu la Evanghelia Sf. Matei (Comment on St Mathew's Gospel)*, translation in Romanian by Fr. Prof. Dumitru FECIORU, published by: Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1994,
- [15] St. MAXIMUS the Confessor, *Ambigua*, translation in Romanian by Fr. Prof. Dumitru STĂNILOAE, published by: Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1983,
- [16] STĂNILOAE, fr. prof. Dumitru, „Sfânta Treime – structura supremei iubiri” (Holy Trinity – the Structure of Supreme Love), in: *Studii Teologice*, 1970, Nr. 5-6,
- [17] TUDORANCEA (coord.), Titi, *Nirvana. Tehnici de Meditație (Nirvana. Meditation Technics)*, published by: Societatea Informația, București, 1993,
- [18] USPENSKI, Leonid, *Teologia icoanei în Biserica Ortodoxă (Theology of the Icon in the Orthodox Church)*, translation in Romanian by Teodor BACONSKY, published by Anastasia, București, 1994,
- [19] ZEITLER (ed.), Ullrich, *Spirituality, Diaconia and Social Work*, Publisher: Knowledge Center for Diaconia and Pedagogy, Diakonhøjskolen i Aarhus, Højbjerg, Denmark, 2012.